

Надія
МІРОШНИЧЕНКО

ПРО СОБАЧЕ ЖИТТЯ І ЛЮДСЬКІ ПРОБЛЕМИ

Кадр з фільму
"Без
нашийника".
Режисер
Р.Василевський.
Одеська
кіностудія.
1996.

Нарешті дитяча аудиторія мала свою прем'єру в Будинку кіно - в антуражі дитячого ранку відбувся показ фільму "Без нашійника" (режисер Р.Василевський, Одеська кіностудія). Подія значна, адже за останні кілька років вона - єдина в своєму роді. Хоча сучасні діти дивляться чимало фільмів іноземного виробництва, що були недоступні попереднім поколінням, але щодо вітчизняного кіно вони відстали на цілу генерацію. Адже нинішня малеча переглядає картини (у телевізійному варіанті), які знімалися років двадцять тому, співають тих же пісень, смакують ті ж жарти. Кіночас ніби зупинено, в той час як світовідчуття дітей, напевно, змінилося, адже вони існують у зовсім іншому ритмі, іншому суспільстві й вочевидь потребують власних прем'єр. Говорити про цей фільм важко через відсутність контексту - він залишився в минулому, та все ж він дає підставу для розмови.

Фільм "Без нашійника" вже своєю назвою говорить про тему. Чомусь світ тварин традиційно відносять до дитячих зацікавлень. До того ж, герой-тварина створює, як правило, безліч комічних ситуацій. У картині "Без нашійника" смішних випадків небагато, і вони не є рушійними силами сюжету. Собачий світ (саме світ, бо тут свої правила, свої стосунки) вводиться заради іншого. За характером стосунків із "молодшими братами" картина нагадує фільм "Друг", та й хід близький - пес, що вміє говорити, до того ж пес виступає камертоном людської поведінки. У світі собак більш загострені, більш оголені відносини: ворог - це ворог, друг - це друг, а за кохану можна битися насмерть. І от таке життя несподівано входить до тепличного існування звичайного хлопця. Головний герой фільму - такий собі кмітливий пай-хлопчик 10-12 років - добре вчиться, має порядну

родину, на якій він грає, як по нотах, має все, що хоче. Хлопчик із сім'ї, в якій заповідають перед "потрібними" людьми. "Стратегічна дружба" - так він називає приятелювання із сином власника великої фірми, якому вирішує контрольні й виконує забаганки. Так, на початку стрічки за вказівкою згаданого "друга" він стріляє горошинкою в Ліну, дівчинку, в яку закоханий. Можливо, під впливом докорів сумління, хлопець і йде на несподіваний благородний вчинок - рятує бездомного пса від зграї нацькованих на нього породистих собак. Боронячи від озвірілих господарів, Женя називає його власним, але насправді зовсім не збирається брати на себе такий клопіт. Це стається якимось поступово й мимохіть - інертний хлопець втягується в проблеми, яких він не знав і не хотів, - відстоювання "прописки" для бездомного на сімейній нараді, годування, щеплення, не кажучи про халепи, в які той потрапляє. Але й пес виявляється незвичайним - і не лише таким, що вміє говорити ("слухова галюцинація чи телепатія - називай як хочеш," - каже собака на прізвисько Матвій). Саме Матвій - найцікавіший і найхарактерніший персонаж фільму. Задеркуватий, бешкетник, але з гонором, гострий на слово. "Свиня," - так в обличчя називає він свого господаря, дізнавшись про випадок із дівчинкою. І це замість вдячності за порятунок! Та й зі своїми кривдниками розправляється власноруч (особливо кумедний випадок з маленьким пінчером, вкинутим у діжку з рибою. "Мутант," - вирішили покупці.), на відміну від хлопчика, що ховається від господарів собак. Загалом, Женя програє порівняно з псом, що виконує роль своєрідного Карлсона у їхніх стосунках. Поступово це ніби-то недоречне знайомство переростає у справжню дружбу, якої дуже бракувало хлопцеві. Попри зов-

Кадр з фільму
"Без
нашийника".
Режисер
Р.Василевський.
Одеська
кіностудія.
1996.

нішню грубість він створює ауру романтичності, витіснену нуднувато-розміреним буденним життям школяра.

Кульмінаційним стає епізод з собачою облавою - один із найвдаліших, хоча він і випадає з загальної інтонації фільму. Після зіпсованого Матвієм святкового вечора (обід з'їдено, а гості обгавкані), мама виганяє і сина разом із собакою, тож хлопець проводить ніч у собачому притулку (до речі, слабка мотивація для такого рішучого вчинку). Ця сцена візуально гарна - таємничі нетрі виселеного будинку, примарне мерехтливе світло туманної ночі, стражденні, майже іконні - якби це були люди - образи покинутих собак, кожен з яких має свою історію - колишній цирковий артист, "аристократка", чий господарі емігрували, глухонімий... Атмосфера потойбіччя, якогось чистилища. Цей оманливий спокій розтинає стрілянина облави гіцелів. Хлопець та його друг рятуються. Справжнє жорстоке життя вривається в тихе плесо існування й перевертає душу хлопчика. Епізод зізнання в дружбі на тлі зливи в глухій підворотні справді зворушливий. Хоча хлопцеві бракує природної дра-

матичності - він трохи "недотягує", і кульмінація створюється завдяки зовнішнім ефектам. Звичайна дитяча впертість перетворюється у свідоме переконання - не залишити друга. Проте далі йде ніби гра у піддавки, що відгонить фальшем: батьки, щасливі, що син знайшовся, погоджуються на пса, хлопець знайомиться з Ліною, що виявляється дочкою батькового друга, а прекрасна догиня - кохання Матвія, за яку він і борюся, - її собакою. Тож шляхи Жені й Матвія перетинаються знову. До того ж, мужнє виховання пса дається знаки: сцена зі стріляниною горохом повторюється, але цього разу хлопець захищає Ліну, повертаючи зброю проти свого "крутого" друга. Проте тут перед хлопцем постає дилема: як зізнатися володарці такої високопородної леді, що він тримає вдома якогось приблудного пса? Питання престижу і щира прив'язаність створюють внутрішній конфлікт - хлопець іде на обман і заплутується...

Фільм цікавий трактуванням оцього собачого світу - більш щирої і пристрасної моделі людських стосунків. Натомість світ "розумних" істот виявляється вторинним. Штаповані характери дорослих - головастих, але невдаха в житті батько, "відстала" бабуся, що всім підтакує, практична мама, що весь час намагається "вибити в люди" свого чоловіка, кумедна пара їхніх "потрібних" знайомих - прихильник чебуреків і "модниця" з карликовим пуделем, вчитель, що закриває очі на списування ледачого сина багатія, - вся ця галерея нагадує кімнату з кривими дзеркалами. Ці образи ніби з іншого життя, іншого кіно, й актори вправно виконують власні кліше. Власне, підводні течії характерів розкриваються через собак, адже вони часто обираються за образом і подобою. Діти ж у фільмі намагаються мавпувати моделі поведінки батьків. Щодо Жені, то його світ прописано дуже невиразно, ніби

очима стороннього дорослого, а не дитини. Й ця "ніякість" і створює контраст з насиченим собачим життям, його романтикою. Але й ця романтика, притаманна якраз дитинству, вульгаризується і вже нагадує пародію на нього. Тож фільм видається все-таки більш дорослим, ніж дитячим, за точкою зору на події, але, з іншого боку, його проблематика, напевно, нецікава для дорослих. Оця половинчатість стає на заваді вдалим знахідкам картини.

Якщо ж повернутися до згаданого контексту, то виявиться, що фільм здебільшого послуговується мовою минулого дитячого кінематографа - його образами, його ритмом. Проте в ньому вже підмічена нова інтонація, передусім у проблематиці. Внутрішній конфлікт між фальшивим світом людської ієрархії і світом ширих стосунків та великих почуттів - собак і дітей. І в цьому важко не заплутатись, не схибити, особливо дитині, що так чи інакше змушена вибирати. Парадоксально, але в інтерпретації творців фільму собаче життя людяніше, ніж життя їхніх господарів. Останнє виглядає блідою тінню справжнього буття. І це насторожує, це змушує замислитись.

Хоча сам фільм навряд чи стане хітом сучасної маленької аудиторії, і не лише тому, що вона поки що невелика, - йому бракує легкості, свіжості жартів і цього чисто дитячого парадоксального погляду на світ, притаманного королям дитячого кінематографа. Але в ньому є власні знахідки, своя інтонація і, хоч і приглушений, але все ж больовий нерв, без якого жодна мистецька подія не стається.

І ще. Звичайно, один у полі не воїн, і квітка на камінні не розквітне пишним цвітом. Та, хоч це перша ластівка, яка, як відомо, весни не робить, але будемо сподіватися, що інші не забаряться.